

ВАТАНДҶҶСТӢ ВА ҲУВВИЯТИ МИЛЛИИ ҶАВОНОН ДАР ТОҶИКИСТОН (МАВОДИ НАТИҶАҶОИ ТАДҚИҚОТИ СОТСИОЛОГӢ)

*Миров Ф.С. – н.и.ф., дотсент, мудири кафедраи сотсиологияи факултети
фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон*

*Барфиев А.М. – муаллими калони кафедраи сотсиологияи факултети
фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон*

Дар шароити ҷаҳонишавӣ ватандӯстӣ ва ваҳдати миллӣ омилҳои меҳварии ҳифзи амнияти шаҳрвандон ва устувории низоми сиёсии Тоҷикистон ба ҳисоб мераванд. Дар ҷаҳони муосир мо бо “ҳуввиятҳои зиёд” (иҷтимоӣ, иҷтимоӣ-фарҳангӣ, тамаддунӣ, этникӣ, миллӣ, шаҳрвандӣ, гендерӣ, динӣ, касбӣ ва ғайраҳо) рӯ ба рӯ мегардем, ки ба рафтори иҷтимоии одамон ва тарзи зиндагии онҳо таъсири ҷиддӣ мерасонанд. Сарвати аз ҷиҳати стратегӣ муҳими фарҳанги тоҷик арзишҳои маънавии анъанавӣ мебошанд, ки дар муддати таърихи дурударози рушди халқи мо ташаккул ёфта, хусусиятҳои асосии фарқкунанда ва махсусияти тоҷикистониёро ҳамчун миллати воҳид инъикос мекунанд.

Давоми даҳсолаҳои охир дар доираи фарҳанги маънавии ҷомеаи тоҷикистонӣ як қатор тамоюлҳои нигаронкунандаи манфӣ мушоҳида мешаванд, ки барои таъмини амнияти миллии Тоҷикистон, устувории ҷомеаи тоҷикистонӣ, рушди минбаъдаи фарҳангӣ ва иҷтимоӣ-иқтисодии кишварамон хатари ҷиддӣ доранд. Нисбати ин хатарҳо Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон зимни суҳанронҳои хеш дар мулоқоту воҳӯриҳо борҳо таъкид намудааст, ки “...вазъи ҷаҳон мураккабу печида ва таҳдиду хатарҳои муосир боз ҳам ошкору шадид гардида истодаанд. Аз ин рӯ, мо бояд аз соҳибдавлату соҳибватан буданамон доим шукрона кунем, ҳамеша ҳушёру зирак ва сарҷамъу муттаҳид бошем... Ватанамонро сидқан дӯст дорем, фарзандонамонро дар ҳамин рӯҳия тарбия кунем, ба Ватан, миллат ва давлати худ ҳаргиз хиёнат накунем, зеро хиёнатро на Худо мебахшад ва на бандаҳои Худо... модоме ки мо ҳама якҷо як кишвари дар дами ҳалокат қарордоштаро ба қаламрави сулҳу оромӣ, суботи сиёсӣ, ваҳдати миллӣ ва шукуфоиву ободӣ табдил додем, қодир ҳастем, ки ҳамаи мушкилоти дигарро низ бартараф карда, дар ояндаи наздик Тоҷикистони маҳбубамонро бо заҳмати сарҷамъонаву ватандӯстона боз ҳам ободу пешрафта гардонем ва обрӯи онро дар арсаи байналмилалӣ баланд бардорем”.

Яке аз унсурҳои асосии ҳуввияти миллӣ ва шаҳрвандии Тоҷикистон – ин ватандӯстӣ мебошад. Ватандӯстӣ арзиши муҳимтарини иҷтимоӣ ва сиёсии шаҳрвандон ба ҳисоб рафта, ягонагии миллат, амнияти ваҳдат ва рушди ҷомеаро муайян менамояд. Моҳияти ин мафҳум дар муносибати

шаҳрвандон ба ватану миллати хеш, ҳисси ифтихори миллӣ ва саҳм гузоштан дар ҳифзи Ватан, таъмини амният ва яқпорчагии давлат зоҳир мегардад. Мо бояд мафҳуми “ватандӯстӣ”-ро бо мафҳумҳои “миллатгарой” ва “бадбинии миллатҳои дигар” омехта накунем.

Ватандӯстӣ дӯст доштан ва содиқ будан ба Ватан ва миллати худ, ғамхорӣ ба манфиатҳо ва тақдири таърихии кишвари худ, эҳтиром гузоштан ба гузашта ва арзишҳои миллии Ватан, ифтихор оштан аз дастовардҳо ва муваффақиятҳо ҳамватанони худ мебошад. Дар ҳаёт ин эҳсосот дар шакли донишҳо арзишҳо рафтору муносибат ба Ватан зоҳир мешавад. Ватан маконест, ки шахс дар он ҷо ба мақсаду орзуҳои худ мерасад ва озоду озуда зиндагӣ мекунад. Ватан барои шахс амниятширо таъмин мекунад, ӯро ҳифз менамояд ва барои пешрафташ тамоми шароитҳоро муҳайё мегардонад. Дар Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тарбияи ватанпарастӣ чунин шаҳр дода шудааст: Ватанпарастӣ арзиши муқаддас ва аз ҳама муҳимтарини тарбия мебошад, ки он дар мафҳумҳои диёр, макон, кишвар, сарзамин, Ватан низ ифода меёбад.

Дар Тоҷикистон “Барномаи давлатии тарбияи ватандӯстӣ ва таҳкими ҳувияти миллии ҷавонони Тоҷикистон барои солҳои 2018-2022” қабул шудааст. Ҳадафи асосии барнома ин фароҳам овардани шароити мусоид, имконоти муассир ва ташаккули механизмҳои амалӣ ҷиҳати тарбияи ҷавонон дар рӯҳияи ватандӯстӣ, фарҳангсолорӣ, ҳудогоҳӣ, худшиносӣ, инсондӯстӣ, ифтихор ва арҷгузорӣ ба арзишҳои миллӣ мебошад.

Бо мақсади дар амал тадбиқ намудани ҳадафҳои ин Барнома, омӯхтан ва баланд бардоштани ҳисси ватандӯстӣ ва ҳувияти миллии ҷавонон матахассисони Раёсати кор бо ҷавонон ва варзиши шаҳри Душанбе дар мавзӯи “Ватандӯстӣ ва ҳувияти миллии ҷавонон дар шароити муносири Тоҷикистон” дар ҳамкорӣ бо омӯзгорони кафедраи сотсиологияи факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон тадқиқоти сотсиологӣ гузарониданд. Дар тадқиқот категорияҳои гуногуни синнусолии ҷавонони шаҳру ноҳияҳои гуногуни Тоҷикистон иштирок намуданд (Ватандӯстӣ ва ҳувияти миллии ҷавонон дар шароити муносири Тоҷикистон // Ҳисоботи таҳлилий оид ба натиҷаҳои тадқиқоти сотсиологӣ. – Душанбе, 2020. – 72 с.).

Таҳлили натиҷаҳои тадқиқот нишон медиҳанд, ки нисбати мафҳуми “Ватан” фикри мусоҳибон гуногун аст ва онро ба маъноҳои мухталиф шарҳ медиҳанд. Аз нисф камтари мусоҳибон (43,2%) зери мафҳуми “Ватан” кишвареро фаҳмидаанд, ки дар он зиндагӣ мекунад. Аз назари 34,4%-и мусоҳибон Ватан гуфта, макони таваллудро меноманд. Аз панҷ як ҳиссаи мусоҳибон зери мафҳуми “Ватан” Тоҷикистони соҳибхитиёрро дар назар доранд. Ҳамзамон 10%-и мусоҳибон хона, маҳалла ва ноҳияеро ки дар он ҷо ба воя расидаанд, “Ватан” номидаанд. Аз таҳлили натиҷаҳои тадқиқот маълум мегардад,

ки аз даҳ як ҳиссаи мусоҳибон зери мафҳуми “Ватан” на кишвареро номбар кардаанд, ки дар он зиндагӣ мекунанд, балки хона, маҳалла ва ноҳияи таваллуди худро номидаанд.

Андешаҳои мусоҳибон нисбати мафҳуми “ватандӯстӣ” низ гуногун аст. Масалан, 43,6%-и зери мафҳуми “ватандӯстӣ” дӯст доштани халқу миллати худро фаҳмидаанд. Аз шумораи умумӣ 30,7%-и мусоҳибон “ватандӯстӣ” гуфта, муҳаббат доштан ба ватанро мефаҳманд. Аз чор як ҳиссаи иштирокчиёни пурсиш эҳтиром ва ифтихор доштан аз ватани худро нишонаи асосии ватандӯстӣ шуморидаанд. Инчунин мусоҳибон ватандӯстиро дӯст доштани фарҳанги миллӣ – 9,2%, муҳаббат доштан ба оила ва наздикони худ – 8,9%, муҳаббат ба деҳа ва маҳалли таваллуди худ – 8,4%, ҷустуҷӯи ҷаҳони бехатар – 5,4% ва орзуи адолати иҷтимоӣ (4,0%) арзёбӣ намудаанд.

Дӯст доштани Ватан дигар асту дар амал тадбиқ намудани ақидаҳои ватандӯстӣ тамоман амали дигар. Имрӯзҳо мо ба ҷавононе вомехӯрем, ки дар суҳан худро ватандӯст меноманд, аммо дар мавриди рӯ ба рӯ шудан ба кирдору рафторҳои зидди кишвар худро бетараф нишон медиҳанд ва ё баръакс худ низ дар ин гуна кирдорҳо ҳамроҳ мегарданд. Масалан, аксарияти ҷавонон худро бо суҳан ватандӯстӣ ашаддӣ арзёбӣ мекунанд, аммо аз хизмати ҳарбӣ саркашӣ менамоянд ва ё дар суҳбатҳои шахсӣ ба танқиди Ватани худ мепардозанд.

Ба ақидаи аксарияти мусоҳибон – 60,2% шахси ватандӯст барои беҳтар намудани ояндаи кишвари худ ҳеҷ чизро дарёғ намедорад. Аз панҷ як ҳиссаи мусоҳибон – 18,5% хизмат дар сафи Артиши миллиро ифодаҳои ватандӯстии ҷавонон меҳисобанд. Оид ба ифодаҳои ватандӯстӣ дигар ақидаҳои мусоҳибонро низ ҷолиби диққат аст. Масалан, фахр кардан аз кишвари худ ва дар ин ҷо қору фаъолият ва зиндагӣ кардан (12,2%), ҳимоя намудани манфиатҳои миллии давлаи худ (12,2%), доништан ва эҳтиром кардани таърихи кишвари худ (10,9%), ҳимоя намудани манфиатҳои миллии давлати худ (8,6%), тарбияи фарзандон дар рӯҳияи ватандӯстӣ (7,6%), иштирок дар интиҳобот (7,4%), иштирок кардан ва ҷашн гирифтани идҳои миллӣ (7,1%), сарсупурда будан ба ватани худ ва боварӣ ба ояндаи он (6,6%), эҳтиром намудани қонунҳои кишвар (4,1%), иштирок намудан дар ободкорӣҳои кишвар (3,3%), ҳуввияти миллӣ ва ифтихор аз мансубияти миллӣ (2,8%), иштироки фаъол дар рушди иқтисодии кишвар (тиҷорат, истеҳсолот) – 2,3%, ҳифзи Ватани худ аз ҳама гуна хатарҳо (бо суҳан ва бо амал) – 2,3% ва ғайраҳо.

Таҳлили натиҷаҳои тадқиқот нишон медиҳад, ки 77,6%-и мусоҳибон худро ватандӯст меҳисобанд ва ба сатҳи баланди ватандӯстии худ боварӣ доранд. Аз ин шумора 18,8%-и мусоҳибон ба ин ақидаанд, ки ватандӯстии онҳо нав ташаккул меёбад.

Яке аз масъалаҳои асосие, ки ҳалли он дар назди мақомоти масъул вази фаи аввалиндараҷа аст – ин боло бардоштани ҳисси ватандӯстӣ ва хуввияти миллии шаҳрвандон, махсусан ҷавонон мебошад. Дар шуури ҷавонон парвариш кардани ҳисси баланди миллӣ, ватандӯстиву ватанпарастӣ ва ҳудогоҳиву худшиносӣ низ аз ҷумлаи масъалаҳоест, ки мақомоти дахлдор ба он бояд бо масъулияти баланд муносибат намоянд. Ҷавонон бояд дар чунин рӯҳияе тарбия карда шаванд, ки барояшон таърих, забону фарҳанг, расму ойинҳои миллӣ ва ҳар як пораи хоки Тоҷикистон азизу муқаддас бошанд ва ҳифз кардани онҳоро барои худ қарзи фарзандӣ ва шарафи бузург донанд.

Ба ақидаи мусоҳибон барои баланд бардоштани ҳисси ватандӯстии ҷавонон омилҳои гуногун мусоидат менамоянд. Масалан, 40,2%-и мусоҳибон фикр доранд, ки ба роҳ мондани озмунҳо, намоишҳо ва фестивалҳои ватандӯстӣ боиси баланд гаштани ҳисси ватандӯстии ҷавонон сегоҳрад. Ҳамзамон мусоҳибон омилҳои дигари баланд бардоштани ҳисси ватандӯстии ҷавонон, мисли ташкил намудани марказҳо ва клубҳои ватандӯстӣ (19,1%), тарбияи фарзандон дар рӯҳияи ватандӯстӣ (16,6%), ташкил намудани бозиҳои варзишӣ ва ҳарбӣ (14,9%), нашр ва паҳн намудани адабиёти ватандӯстӣ (13,5%), ҷашнгирии пуршукуҳи ҷашну идҳои миллӣ (12,9%), ташкил намудани сомонаҳои интернетии хусусияти ватандӯстӣ (7,3%), воҳӯрӣ ва қадрдонии Иштирокчиёни ҶБВ ва Афғонистон (4,2%) ва ғайраҳоро номбар намудаанд.

Масъалаи асосие, ки дар ин замина ба ўҳдаи ҳар як шаҳрванди миллат қарор мегирад, роҳ надодан ба бегонашавӣ, бегонапарастӣ ва беэҳтиромӣ ба арзишҳо ва муқаддасоти миллӣ мебошанд. Ба воя расонидани шахсиятҳои ватандӯст, миллатпарвар, меҳнатдӯст ва фидокор муҳимтарин марҳилаи ҳифзи хуввияти миллӣ аз таъсири равандҳои беруна мебошад. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатӣ «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» иброз намуданд, ки “Эҳёи арзишҳои миллӣ ва ҳифзу тарғиби ёдгориҳои таърихиву фарҳангӣ барои баланд бардоштани рӯҳияи ватандӯстиву ватанпарастӣ ва ҳудогоҳиву ҳештаншиносии мардум, хусусан, наврасону ҷавонон бисёр муҳим мебошад... Роҳи тайкардаи кишвари соҳибистиқлоли мо дар давоми сӣ соли гузашта, инчунин, дастовардҳои, ки мо дар ин муддат ба онҳо ноил гардидем, як нуктаи бисёр муҳимро возеҳу равшан собит сохтанд: мардуми шарафманди тоҷик метавонанд дар шароити мураккабу бухронии ҷаҳони муосир бо нангу номуси ватандорӣ, ҳисси баланди миллӣ ва иродаи қавӣ Ватани муқаддаси худро ҳифз кунанд, онро боз ҳам обод намоянд ва нуфузу обрӯи Тоҷикистони озоду соҳибхитиёрро дар арсаи байналмилалӣ баланд бардоранд”.

Дар асоси таҳлили натиҷаҳои тадқиқоти сотсиологӣ ба хулосае омадан мумкин аст, ки барои баланд бардоштани сатҳи ватандӯстӣ ва ҳуввияти миллии ҷавононро ба амал баровардани тадбирҳои зерин аз манфиат ҳолӣ нестанд:

- дар мактабҳои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи ҳамагонӣ фанни таълимии “ватандӯстӣ ва ҳуввияти милли” ҷорӣ карда шавад.
- барои баланд бардоштани ҳисси ватандӯстии ҷавонон ба роҳ мондани озмунҳо, мусобиқаҳои варзишӣ, намоишҳо ва фестивалҳои ватандӯстӣ;
- дар байни наврасону ҷавонон беҳтар ба роҳ мондани таълиму тарбия, корҳои фаҳмонидадиҳӣ, мулоқотҳо ва семинарҳо ва ҷалб намудани ҷавонони болаёқати ватандӯст, мансабдорони сатҳҳои гуногуни давлатӣ, муаллимон, лидерҳои маҳал ва рӯҳониёни бонуфуз, ки ба тарбияи ҳарбию ватандӯстӣ ва ҳуввияти миллии тоҷикистониён мусоидат менамоянд;
- ташкили ҳар гуна чорабиниҳо, тарғиботу ташфиқот ва пеш бурдани корҳои фаҳмондадиҳӣ дар ВАО, сомонаҳои интернетӣ, марказҳои фарҳангӣ ва ҷамоатҳо дар самти тарбияи ҳарбию ватандӯстӣ ва баланд бардоштани ҳуввияти миллии наврасону ҷавонон;
- ташвиқи оилаҳо ва падару модарон барои тарбияи фарзандон дар рӯҳияи ватандӯстӣ.
- нашр ва паҳн намудани адабиёти ватандӯстӣ, инчунин ташкил намудани сомонаҳои интернетии хусусияти ватандӯстӣ.
- ташкили воҳӯрии наврасону ҷавонон ва қадрдонии иштирокчиёни ҚБВ, Афғонистон ва дигар ашхосе, ки барои ҳифзи ВАТАН корнамоиҳо кардаанд;
- паҳн ва нашр намудани ахбороти ватандӯстиро дар телевизион ва радио, рӯзномаю маҷаллаҳо, китобу брошураҳо, сомонаҳои интернетӣ, баннерҳои кӯчаю роҳҳо ва шабакаҳои иҷтимоӣ.
- ба навор гирифтани филмҳои бадеию ҳуҷҷатие, ки ватандӯстӣ, ифтихори миллии ва нигоҳдошти ҳуввияти миллиро тарғиб менамоянд ва ғайраҳо;

Хулоса, ватандӯстӣ ва боло бардоштани ҳуввияти миллии ҷавонон дар устувори ва рушди давлати миллии мо нақши муҳимро мебозад. Ҳар як шаҳрванд барои абарқудрат шудани кишварамон саҳм гузошта метавонад. Тарғиби ҷавонон барои хизмат дар сафи Қувваҳои мусаллаҳ, ташвиқи дӯст доштани халқу Ватан, кӯшиши беҳтар намудани сатҳи сифати зиндагии шаҳрвандон ва даъвати аҳолӣ барои пешбурди кишвар ва қору зиндагӣ қардан дар Ватани маҳбубамон қарзи имонию вичдонии ҳар як шаҳрванди бонангу бономус ва ватандӯсти Тоҷикистон ба ҳисоб меравад.

*Миров Ф.С. – н.и.ф., дотсент, мудири кафедраи сотсиологияи факултети
фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон*

*Барфиев А.М. – муаллими калони кафедраи сотсиологияи факултети
фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон*